

ÅRBOK FOR KARMSUND

HAUGESUND MUSEUM

ÅRSHEFTE 1951 — 1955

MUSEUMS- OG HISTORIELAGET FOR HAUGESUND OG BYGDENE
OG
SAMARBEIDSNEMNDA FOR BYGDE- OG BYBØKER I KARMSUND
1956

FORORD

Årbok for Karmsund er eit framhald på eit utvida grunnlag av dei årshefte som med års mellomrom er utgjevne av Museums- og historielaget for Haugesund og bygdene, det fjerde i rekkja. Sidan siste årshefte kom ut i 1950, er det kome til ein ny lokalhistorisk samskipnad, *Samarbeidsnemnda for bygde- og bybøker i Karmsund*, som har nær tilknyting til museums- og historielaget og er i røynda sprungen ut frå det.

Då dette skriftet skulle planleggjast, fall det av seg sjølv at det kom i stand eit samarbeid om det mellom museums- og historielaget og den nye samskipnaden for historienemndene i Karmsund, og det var naturleg å gi skriftet eit namn som uttrykkjer dette samarbeidet. I namnet ligg ein lovnad eller eit ynskje om å koma att, og med det nye arbeidsgrunnlaget som nå er skapt, skulle det ikkje vera umogeleg å gjera *Årbok for Karmsund* til eit årvisst forum for det lokalhistoriske og kulturhistoriske arbeidet her i distriktet. Når det gjeld stofftilfang, viste det seg i minsto alt ved dette skriftet at her er rike kjelder å ausa av, og her er mange både kunnige og interesserte lokalhistorikarar i Karmsund.

Skriftstyret rettar ei varm takk til dei som har skrive i årboka og til dei forretningsfolk, bankar og andre som ved sine lysingar har gjort det mogeleg å få henne prenta, og det vonar at dette tiltaket vil bli møtt med så stor samhug og interesse mellom folk i bygd og by at det gir mot til å koma snart att.

EI SAK OM SABBATSBROT I SALHUS

I året 1770 var Christopher Jensen Lindwald sokneprest i Torvastad og prost i Karmsund prosti. Han var ein pliktoppfyllande embetsmann og streng i krava til seg sjølv og andre. Lovar og forordningar måtte haldast, og dei som omgjekk lova eller lurde seg undan pliktene sine, måtte rekna med å koma under lovpiska.

Den 2. mai 1770 melde Lindwald dei to bøndene Hans Håland og Nils Sæbø for sabbatsbrot. Dei hadde begge to flota hestar over Salhussundet mens gudstenesta stod på, vart det sagt. Dei vart innstemde for sumarstinget, og fleire vitne hadde ordet der.

I retten vedgjekk Hans Håland at han andre sundag etter påske — etter gudstenesta — førde ein hest over sundet. Hesten hadde han lånt av Lars Eike i Førdesfjorden og nytta han i vårvinna. Han tok sjølv hesten inn i båten i Salhus og førde han over til «Noremsberget», der eigaren tok i mot hesten sin.

«Eg hadde ikkje gjort dette dersom eg ikkje hadde rekna det for ei lita sak, då det vart gjort i solsetningen (solnedgangen) og etter preika. Det kan heller ikkje nektast at andre på ei slik tid gjer liknande handlingar, som ingen ansar», sa Hans i retten.

Nils Sæbø tilstod og at han sende drengen sin, Johannes Gundersen, til Salhus med ein hest han hadde leigd i vårvinna av Ole Nesheim i Førdesfjorden. Det var nett same dagen, andre sundag etter påske. Ole Nesheim skulle henta hesten sin på andre sida av sundet.

Flyttmannen(?) i Salhus, Simon Thorbjørnsen, var fyrste vitne. Han hadde sett Hans koma med hesten i den tida folket (frå Norheim) kom roande og gåande til kyrkja. Hans Håland hadde ført hesten åleine over sundet i båten. Simon fortalde vidare at drengen til Nils Sæbø, Johannes Gundersen, kom inn i huset til Simon i preiketida og bad han føra hesten over til Norheimsberget, der Ole Nesheim skulle ta i mot han. Men då svara Simon: «Nei, ikkje på denne tida, men anten i morgon eller i demringa (mørkninga). Øyken kan du setja inn i løa hans Johannes Salhus.»

Drengen rodde over til Norheimsberget, og om kvelden kom han og Ole Nesheim tilbake. Drengen tok kona til Simon, Sara Hansdotter, i handa på at han var fri for noko ansvar med overføringa av hesten på ein sundag.

Lars Norheim vitna at han hadde sett at ein hest vart førd over sundet før preika, og det var Hans Håland som førde hesten over, hadde han høyrte. Han kunne og vitna at 3. påskedag hadde Ole Nesheim sett ein hest inn i løa til Lars. Denne hesten hadde Nils Sæbø henta same dagen etter preika. — Thomas Nordbø kunne til dette leggja til at 3. påskedag kom Nils Sæbø etter kyrkjetid heim til han og bad han koma ut. Då Thomas kom utom døra, stod Nils på veggen med ein hest som var drivande våt etter symjinga over sundet.

Aktor i saka, foged Dahl, kunngjorde etter rettsmøtet at både Hans Håland og Nils Sæbø hadde gjort seg skuldig i helligdagsbrot etter sabbatsforordningen av 12. mars 1735. Dei vart idømde 2 lodd sylv eller 1 riksdalar kvar i bot forutan sakskostnaden som kom opp i 2½ rd. tilsaman.

Ved Birger Kjetland.

INNSAMLING AV TRADISJON I BYGDENE

Me gir her att ei spyrjelista som er utarbeidd av Samarbeidsnemnda for bygde- og bybøker i Karmsund til bruk for bygdeboknemndene ved innsamling av tradisjon i bygdene.

Det er å vona at det kring i kvar bygd og grend der lista nå rekk fram gjennom årboka, finst interesserte folk som vil ta lista for seg og skriva ned svar på dei spursmåla dei er i stand til å svara på. Lista er alt for stor og omfatande for kvar einskild, men ho skulle setjast opp slik at same lista kunne nyttast i heile Karmsund frå ytste fiskarbygdene til inste fjordbygdene, og då kunne ho ikkje bli mindre.

Lat formannen eller eit av medlemene i bygdeboknemnda få svara eller send dei til Samarbeidsnemnda, adresse museet i Hauge-sund. Skulle nokon ha bruk for lause spyrjelister, kan dei få det ved å venda seg til Samarbeidsnemnda.